

NÂMÎ'NİN İKİ GAZELİNE GÖRE ESKİ ŞİİR (VÂDÎ-İ KÖHNE) İLE YENİ ŞİİR (VÂDÎ-İ TÂZE) ARASINDAKİ FARKLAR

İsmail GÜLEÇ

Özet: 17. yy. Klasik Türk şiirinin kendini aşmaya ve yenilik arayışlarına başladığı dönemdir. Bu yüzyılda yaşamış birçok şair şiirlerinde yeni tarzlar denemişlerdir. Şiirde yenilik arayan şairlerden biri de Ahmet Nâmî Efendi'dir. 1600'de Niğde'de doğan Ahmet Nâmî klasik medrese tahsili gördükten sonra Anadolu'nun muhtelif şehir ve kasabalarında müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunmuş, azledildikten sonra da öldüğü 1673 tarihine kadar kendisini bütünüyle tasavvufî bir yaşama adanmıştır.

Nâmî, şiirde özgün bir üslûp oluşturmaya çalışmıştır. Farklı bakış açılarıyla yazdığı şiirlerini Hüsn-i Hakîkî ve Hüsn-i Mecâzî olmak üzere iki ayrı divanda toplamıştır. Bu, Nâmî'yi devrinin özgün ve yenilikçi şairleri arasına sokan bir diğer özelliğidir. Nâmî devrindeki edebî gelişmelerin ve değişimlerin farkında olan bir şairdir. 17. Asırda başlayan arayışlar ve yeni denemeleri göstermek için aynı vezin ve kafiye de iki gazel yazmıştır. Köhne ve taze olarak isimlendirdiği bu iki gazel, bize Nâmî'nin yeni şiirden ve yeniliklerden ne anladığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Biz bu çalışmamızda, bu iki gazel üzerinden klasik şiirimizdeki yenileşme çabalarını görmeye ve izlemeye çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Nami, 17. Yüzyıl Türk Edebiyatı, Sebki Hindî.

According to Nami's Two Gazals, Differences Between the Old Poems and New Poems

Abstract: The 17th century was the century in which progressive trends and new forms were first explored in Classic Turkish poetry. Many poets of this century had experimented these new forms. One of these poets was Ahmet Nami Efendi who was born in Niğde, in 1600. After completing his education at a classic medrese, he served as a muderris and kadi in various cities and towns. He devoted his life to tasavvuf after he was dismissed from these appointments, until he died in 1673.

Nami attempted to develop an original form in poetry, and wrote his poems with different points of views, and collected them in two different divans named Husn-i Hakiki ve Husn-i Mecazi, which established him in the group of poets with progressive and novel ideas. Nami was aware of the literary changes and developments of his times. He had written two gazels with the same vezin and kafiye in order to demonstrate new explorations and experiments in poetry in 17th century. These two gazels named Kohne and Taze are important in demonstrating what Nami meant by progress and new poetry.

This work attempts to analyze and follow new and progressive trends in classic Turkish poetry by using these two gazels.

Key words: Nami, 17th Century Turkish Literature, Sebki Hindî.

Giriş

Genel olarak “divan şiiri” adıyla bilinen Klasik Türk Edebiyatı, dönemlerine göre birçok bakımdan tasnif edilmiştir¹. Son yıllarda rağbet gören tasnif şöyledir (TET, 2006):

1250-1453: Klasik Öncesi Dönem

1453-1600: İlk Klasik Dönem

1600-1700: Orta Klasik Dönem

1700-1800: Son Klasik Dönem

1800-1860: Klasik Sonrası Dönem

Klasik şiirimizin XVI. asra kadar olan klasik öncesi ve ilk klasik dönemlerini daha çok model olarak alınan İran ve Türk şairlerin söyledikleri Farsça şiirler oluşturur. XVI. asırla birlikte Fuzûlî, Bâkî, Hayâlî, Yahya Bey gibi şairlerin elinde Türk şiiri ince hayaller, derin hisler, şekilde mükemmeliyet, ifadede ahenk, akıcılık ve zarafet kazanır ve özgün bir şiir ortaya çıkmaya başlar (Mazıoğlu, 1957, s. 1).

XVI. asır, klasik edebiyatımızın en parlak dönemi olarak kabul edilir. Bu dönemde bir önceki döneme göre dilimize Arapça ve Farsça kelimeler daha fazla girerken içinde olduğu milletin kendi duyuş ve düşüncelerine, geleneklerine, toplum yaşantısına, deyim ve atasözlerine, kısaca kendine has unsurlara daha çok yer vermeye başlanır. Böylece İranlı şairleri taklit etmekten uzaklaşıp anlam ve ses bakımından uyum en üst düzeye taşınır (Saraç, 2006, ss. 43-44).

XVII. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu’nun siyasi olarak çeşitli sıkıntılarla karşılaşmaya başladığı dönem olmakla birlikte edebiyat, gelişmesine devam etmiştir. Kendinden önceki ve sonraki dönemlere göre şair sayısında önemli bir oranda artış olmuştur² (İpekten, 2002, s. 105). Hatta bu dönemde siyasi tarihin

¹ Edebiyat tarihlerinde ve ders kitaplarındaki genel eğilim herhangi bir isim verilmeden yüzyıllara göre ayrılmasıdır. Bununla birlikte son yıllarda farklı isimlendirme arayışları görülür. Mesela İskender Pala (1996, s. 22) klasik şiiri şu şekilde dönemlendirir: Kuruluş Devri (1451’e kadar), Geçiş Devri (1451-1512), Klasik Devir (1512-1603), Sebki Hindî Devri (1603-1748). Bu tasnife göre 1748 klasik şiirin sonra erdiği yıldır. Ancak Pala’nın bu tasnifi araştırmacılar arasında tartışılmaktadır.

² Dönemin önemli şairleri arasında şu isimler zikredilebilir: Bahtî (1588-1617), Kafzâde Fâizî (1589-1622), Fârisî (II. Osman) (1603-1622), Ganîzâde Nâdirî (1672-1626), Veysî (1561-1627), Azmizâde Hâletî (1570-1631), Nev’î-zâde Atâyî (1583-1635), Şeyhülislam Bahâyî (1601-1635), Râmî (ö. 1640), Şeyhülislam Yahyâ (1561-1644), Riyâzî (1572-1644), Fehim-i Kadîm (1627-1648), Cevrî (1595-1654), Küfr-i Bahâyî (ö. ?), İsmetî (ö. 1664), Nâ’îl-i Kadîm (ö. 1666), Nedîm-i Kadîm (ö. 1670), Neşâtî (ö.

aksine, şiir ve edebiyatın oldukça başarılı bir gelişme gösterdiği söylenebilir (Bilkan, 2006, s. 252). Nefî, Şeyhülislam Yahyâ, Nâilî ve Nâbî gibi şairler, klasik Türk şiirini ahenk, ince ve zarif aşk hisleri, muhayyileyi derinliğine işleterek ölçülü bir ifade ve temiz bir dille işlerler. Nâbî his ve hayalden öte, tefekküre yer veren hikemî tarzla yenilik gösterir (Mazıoğlu, 1957, s. 2). Şiir ahenk ve yapı bakımından daha ilerlemiş ve güzelleşmiştir. Bu dönemde Türk şiirinin kendini ispat etmiş şairlerinin İran şiirini örnek almaktan vazgeçip millî bir şahsiyet kazanmaya başladığı bir dönem olmuştur (Saraç, 2006, s. 55).

Bu devrin dikkati çeken iki özelliği vardır: İlki, dönemin padişahlarının (II. Ahmet, II. Osman, IV. Murat, IV. Mehmet ve II. Ahmet) aynı zamanda divan sahibi birer şair olmalarıdır. İkincisi ise Neşâtî, Sabuhî Ahmet Dede, Fasih Ahmed Dede, Cevrî ve Mezakî gibi Mevlevî şairlerin edebiyat tarihine isimlerini yazdırmalarıdır.

Bu dönemde kaside ve gazelde biçim ve içerik değişiklikleri görülmeye başlanır. Nef'î kasidelerinde memdûhunu ve sevgiliyi metheden bir çizgiden kendisini ve şiiri övmeye doğru giden bir çizgi izlemiştir (Andrews ve Kalpaklı, 1996, s. 303). Nef'î ayrıca kasidede nesib ve methiye bölümlerini kısaltarak fahriye bölümünü ön plana çıkarmış, sosyal olaylara değinmiş ve dozunu kaçırarak şekilde eleştiriyi şiire katarak dilini kendine has bir hâle getirmiş ve kendisinden öncekilerden farklılaşmıştır. Nef'î, devrindeki şairleri etkileyerek kasidelerin klasik düzenini ortadan kaldırmıştır (Aydemir, 2002, s. 140). Gazelde ise beyit sayısının azalmaya başladığı görülür. Bu dönemde tedvin edilen divanlarda yer alan gazellerin büyük bir kısmının beş beyitten oluştuğu görülmektedir (Bilkan, 2006, s. 254).

Bu dönemde bir önceki dönemin şiirine yeni söyleyiş tarzları eklenmiş, birçok edebî gelenek ortaya çıkmıştır. Klasik üslup, Hint üslubu, Hikemî üslup ve Mahallî üslup döneme hâkim olan üsluplardır (Ocak, 2002; Bilkan, 2006; Demirel, 2009). Bu üslupların özellikleri ve önde gelen temsilcileri şunlardır:

Klasik Üslup

İlk Klasik Dönem diye isimlendirilen (1453-1600) bir önceki asrın edebî anlayışıdır. Klasik dönemin tüm özelliklerini taşır. Aruzun Türkçeye iyice uyarlandığı, şiirlerin Arapça ve Farsça kelimelerle zenginleştiği ve kendine özgü bir gelenek oluşturarak Arap ve Fars şiirinden farklılaştığı dönem olmuştur. Farsçadan tercüme mazmunların yerini özgün benzetmeler ve imgeler almaya başlamış, dil incelmıştır. Şiirde artık sosyal hayat ve çevre yer almaya başlamış, her şeyiyle Türk şiiri olmuştur (Bilkan, 2006, ss. 255-257). Şiirselliğe, ahenge

1674), Mezakî (ö. 1676), Tecellî (ö. 1695), Abdî (ö. 1692), Sadî Çelebi (ö. 1693), Vefâî (IV. Mehmet ö. 1693), Ahmet (II. Ahmet ö. 1695), Fasih Ahmet Dede (ö. 1699), Nâbî (1642-1712), Sâbit (ö. 1712).

ve söze anlamdan daha çok önem verilirken anlam zarif ve sade bir şekilde dile getirilmiştir. Konular daha çok aşk, şarap, sevgili, rintlik ve tabiattır. Mazmunlar şiirin anlam dünyasının şekillenmesinde ayrı bir öneme sahip olmuşlardır (Demirel, 2009, ss. 285-286).

Bu üslubun XVII. asırdaki başlıca temsilcileri şunlardır:

Şeyhülislam Yahyâ, Bahâyî (ö. 1635), Nedîm-i Kadîm (ö. 1670), Mezâkî (ö. 1676), Ganîzâde Nâdirî (ö.1626), Riyâzî (ö. 1644), Vecdî (ö. 1660), Güftî (ö. 1677), Tıflî (ö. 1660), Cevrî (ö.1654), Fasih Ahmed Dede (ö. 1699), Râmî (ö. 1640), Sükkerî (ö. 1686), Bahtî (ö. 1617), Veysî (ö. 1627), Hâşimî (ö. 1630), Şeyhülislam Âhizâde (ö. 1634), Nev'izâde Atâyî (ö. 1635).

Hint Üslubu

Sebk-i Hindî olarak da bilinen Hint üslubu döneme damgasını vuran üslup olmuştur. İran'da Safeviler dönemindeki baskılara dayanamayıp Hindistan'a göç eden şairler Babürlülerin sarayında ilgi görmüş ve özellikle Ekber Şah tarafından desteklenmişlerdir. Örfî-i Şirâzî (ö. 1591), Tâlib-i Amûlî (ö. 1625), Kelîm-i Hemedânî (ö. 1652), Sâib-i Tebrizî (ö. 1671) ve Şevket-i Buhârî (ö. 1699) bu akımın önde gelen temsilcileridir.

Bu akımın özelliği kelimelere ve terkiplere ince ve yeni anlamlar kazandırmaktır. Bunun doğal sonucu olarak konular farklılaşmış, dile hayal ve ifade zenginliği gelmiştir. Bu üslupta anlam biçimin önüne geçmiş, şairler de özgün şiirde özgün anlamlar, yeni mazmun arayışına girmişlerdir. Böylece şiir kişiselleşmiş, her bir şair kendi tecrübe ve hayallerinin peşinde koşar olmuştur. Şairler bazen öyle benzetmeler yapmışlardır ki bir okurun anlamı bulması için epeyce düşünmesi gerekir. Duygular abartılarak ifade edilmiştir. Mübalağa ve tezat oldukça sık ve aşırı şiddetli görülür. Uzun tamlamalar, muğlak ifadeler, soyut ve somut kavramların birbirine benzetilmesi, bu üslubun başlıca özelliğidir (Bilkan, 2006, ss. 264-265). Halkın kullandığı dil şiire girmiştir. Klasik gazelin konusu olan aşk, sevgili ve şarap yerine hikmet, felsefe ve öğüt işlenmeye başlanmıştır. Karamsarlık ve derin bir ızdırabı terennüm eden şairler dış dünyadan kaçarak tasavvufa yönelmişlerdir (Ocak, 2002, s. 736) Şairler Sebk-i Hindî şairleri aynı konuya birden fazla bakış açısıyla yaklaşmışlar, böylece aynı nesneyi birbirine zıt iki farklı şeye benzetebilmişlerdir. Sebk-i Hindî'de kuş sesi tadılır, sıcaklık işitilir, musiki hissedilir, vs.³ Şiirlerde hayal kırıklığı ve melankolik bir hava vardır ve kötümserdir. İstiareleri ve teşbihleri hemen anlamak kolay değildir. Temsil ve irad-ı mesel sık görülür. Sosyal hayat bir önceki asırda olduğu gibi ele alınmaz, şairin algısını ve duygularını aktarmak üzere anlatılır (Demirel, 2009, ss. 287-291).

³ Çoklu Duyulama da denilen bu durum için bk. Mum, 2006.

Sebk-i Hindî'nin dil ve lafız özelliklerine daha ağırlıkla yer veren İsmetî, Şehrî ve Sâmî, mana ve muhteva özellikleri konusunda vasat bir edebî tavır sergilemişlerdir. Nâilî ve Şeyh Gâlib ise, bunun tam tersine, Sebk-i Hindî'nin mana ve muhteva özelliklerine şiirlerinde daha fazla yer verirken, dil ve lafız özellikleri konusunda vasattır. Fehîm-i Kadîm, Sebk-i Hindî'nin hem dil ve lafız hem de mana ve muhteva özelliklerini, aynı derecede başarıyla kullanan yegâne Hint üslubu şairimizdir. Neşâtî ise, her iki gurupta yer alan özellikleri, orta derecede kullanan bir şairdir (Babacan, 2008, s. 420).

Bu akımın yüzyıldaki temsilcileri şunlardır: Nef'î (ö. 1635), Fehîm-i Kadîm (ö. 1647), Nâ'îlî-i Kadîm (ö. 1666), Neşâtî (ö. 1674), Şehrî (ö. 1661).

Hikemî Üslup

Şiire sanat dışında bir işlev yükleyen, şiirin, bir hikmet aktarma yolu olarak kullanıldığı üsluptur. Bu üslupta esas, düşünceye dayalı söz söylemektir. Eşya ve olaylara anlam kazandırma, varlıkların gizli anlamlarını çözme üzerine kurulmuştur. İran edebiyatında Sâib-i Tebrizî ve Şevket-i Buhârî tarafından temsil edilen bu üslup, düşünce ve felsefenin, hatta tasavvufî sırların aktarıldığı, şiirin değerini verdiği mesajdan aldığı bir akımdır. Bu yönüyle de didaktik özelliği vardır. Bu akımın yüzyıldaki en önemli temsilcisi Nabî'dir⁴. Nâbî bu akımı adını verecek kadar temsil etmektedir. Nâbiyâne şiir, hikemî şiirin diğer adıdır. Nâbî şiirin okuyanlara mesaj vermesi gerektiğini, (2003, 999. beyit) mesaj vermeyen, anlamı olmayan şiirin ise kokusu olmayan bir çiçek gibi olduğunu söyleyerek (2003, 1009-1011. beyitler) bu tarz şiirde duygu ve lirizmin yerini düşünce ve hikmetin aldığını gösterir.

En önemli temsilcisi Nâbî'dir (ö. 1712). Azmîzâde Hâletî (ö. 1631) ve Râmî Mehmet Paşa (ö. 1707) diğer önemli temsilcileridir.

Mahallî Üslup

Şiirde yerel dili kullanma, günlük sade ve basit bir üslubun benimsendiği bir akımdır⁵. Halkın dilinde yer alan atasözleri ve deyimler şiirde kendine yer bulur. Günlük ve sıradan olaylar da şiirin konusu olmaya başlar. Şiirin basit ve anlaşılır olması doğal olarak onu derin anlam ve ince hayallerden uzaklaştırmış, daha çok hikemî tarza yaklaştırmıştır. Şiirde efsaneleşmiş kahramanlar yerine yerel, bilinmeyen isimler görülür. Bu akımın en önemli temsilcisi Bosnalı Sabit'tir (ö. 1712). Onun şiirlerinde didaktik özellik de görülür.

⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Mengi, 1991 ve Yorulmaz, 1996.

⁵ Mahallîleşmenin bir akım sayılamayacağına dair görüşler için bk. Avşar, 2009.

XVII. Yüzyıl Şairi Nâmî ve Şiirde Estetik Yenilik

Biz bu çalışmada dönemin yukarıda sıralamaya çalıştığımız şiirdeki yenilik arayışlarını bir şairin yazdığı iki gazel üzerinden anlamaya çalışacağız. Çalışmamızın konusunu oluşturan gazellerin şairi Ahmet Nâmî Efendi, XVII. asrın müderris şairlerinden biridir.

1600'de Niğde'de doğan Ahmet Nâmî klasik medrese tahsili gördükten sonra Anadolu'nun muhtelif şehir ve kasabalarında müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunmuş, azledildikten sonra da öldüğü 1673 tarihine kadar kendisini bütünüyle tasavvufî bir yaşama adanmıştır⁶.

Nâmî, şiirde özgün bir üslup oluşturmaya çalışmıştır. Farklı bakış açılarıyla yazdığı şiirlerini, bir başka örneğine rastlamadığımız şekilde, *Hüsn-i Hakîkî* ve *Hüsn-i Mecâzî* başlıkları altında iki farklı divanda toplamıştır. Bu onun yenilik arayışı içinde olan bir şair olduğunu göstermektedir (Yenikale, 2002, ss. xii-xiv). Bu isimlendirmeyi bilinçli bir şekilde yaptığını kendisi şu şekilde ifade etmektedir.

Tertîb-i şî`re her biri yârân-ı sâbikûn
Geldi cihâna çeşme-i dîvândan el yudı
Nâmî-i Niğdevî de sözün iki bahs idüp
Hüsn-i Mecâz u Hüsn-i Hakîkat didi kodı (HH Kt 32)

Onun, şiirlerini bu şekilde ayırmasının ve isimlendirmesinin nedeni, müderrislik ve kadılık görevlerinden azledildikten sonra bir Nakşî tekkesine kapanıp kendisini tamamen tasavvufî hayata vermesidir (Yenikale, 2002, s. xiv).

İki divan arasındaki temel farklar (Yenikale, 2002, ss. xvii-xix) bir başka araştırma konusu olduğundan bu çalışmada, Nâmî'nin yine diğer şairlerde görmediğimiz bir diğer özelliği üzerinde duracağız.

Nâmî, devrindeki edebî gelişmelerin ve değişimlerin farkında olan bir şairdir. Onun divanında yer alan iki gazel, bize Nâmî'nin şiirdeki yeniliklerden ne anladığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Vâdi-i Köhne ve *Vâdi-i Tâze*⁷ başlığı altında yazılan bu iki gazel Nâmî'nin divanında (Divân-ı Mecâzî) yer alan gazeller arasında 125 ve 126. sırada yer almaktadır. Vezni ve kafiyesi aynı olan nev-rûz redifli bu iki gazelin ilkinin adı *Vâdi-i Köhne*, ikincisinin adı ise *Vâdi-i Tâze*'dir.

⁶ Hayatı hakkında daha fazla bilgi için bk. Yenikale, 2002.

⁷ Bosnalı Sabit *vâdi-i nev*' olarak isimlendirmektedir (Karacan, 1991, s. 306).

Vâdi-i Köhne	Vâdi-i Tâze
İrdi eyyâm-ı safâ vakt-i tarab nev-rûzdur Olsa dil mest-i harâb olmaz 'aceb nev-rûzdur	Hande-zâd ⁸ olsa n'ola âgûş-ı leb nev-rûzdur Düşdi ebrûdan girih-bend-i gazab nev-rûzdur
Sâgar-ı mihri cihâna sundı sâkî-i Hamel Neşve-dâr itdi yine eşyâyı hep nev-rûzdur	Câm-ı zehr-âb-ı cefâya gamzeler virdi şikest Sundı tiryâk-i vefâ hep dest-i leb nev-rûzdur
'Asker-i ezhâr ile şâh-ı bahâr idüp zuhûr Hem-'inân oldı nedîm-i rûz u şeb nev-rûzdur	Bâg-ı ülfetden yine feyz-i nesîm-i üns irüp Lâle-zâr-ı dil şüküfte oldı hep nev-rûzdur
Her taraftan encümen-sâz olsa ehl-i dil n'ola Köhne-'ayş-ı gülşen-ârâya sebep nev-rûzdur	Zülf-i sünbül-zârı seyr itmek perîşânî virür Gülşen-i rûy özge cem'iyet sebep nev-rûzdur
Şiddet-i sermâyı ref' itdi dem-i feyz-i nesîm Germ ü nerm oldı havâ gitdi te'ab nev-rûzdur	Gonçeves derhem idi hep cebhe-i erbâb-ı gam Gül gibi oldı küşâde rûz [u] şeb nev-rûzdur
Bezm-i nûş-â-nûş-ı mestân-ı mahabbetde yine Düşdi hâke cür'a-i âb-ı 'ineb nev-rûzdur	Olsa hurşid-i mahabbet dâg-ı derd-i dil n'ola Feyz-bahşây oldı te'sir-i taleb nev-rûzdur
Mîhrves elden düşürme câm-ı şevki dem-be-dem Zevk-i bî-encâmı Nâmî kıl taleb nev-rûzdur	Nâmî çâk itse girîbân-ı gamı olmaz 'aceb Oldı câm-ı şevk ile mest-i tarab nev-rûzdur

Bu gazelleri birbirinden farklı kılan özelliklerin ne olduğunu anlamak için biçim ve muhteva bakımından inceleyelim. Biçim açısından karşılaştırmak istediğimizde şu manzara ile karşılaşmaktayız.

Tablo 1. Gazellerin Biçim Bakımından Karşılaştırılması

	Vâdi-i Köhne	Vâdi-i Tâze
Beyit sayısı	7 Beyit	7 Beyit
Kafiye	Kafiye-yi mücerrede (b)	Kafiye-yi mücerrede (b)
Vezin	Remel	Remel
Biçim	Gazel	Gazel
Tür	Nevruziye	Nevruziye

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Nâmî'nin değişiklikten kastettiği biçim ile ilgili bir şey olmamalıdır. Onun eski ve yeni ile kastettiği şeyi biçimde

⁸ Yenikale'nin hazırladığı metinde hande-zâr olarak geçen bu ibare hande-zâd olarak değerlendirilmiştir.

göremiyoruz⁹. O hâlde üslup ve muhtevayla ilgili olması gerektiğini düşünerek şiirleri bir de bu açılardan incelemeye çalışalım.

Tablo 2. Türü, Kökeni ve Anlamına Göre Kelimeler¹⁰

Vâdi-i Köhne

Kelimeler	Köken	Kelime türü	Anlam
âb	Far.	isim	Su, göl, nehir, deniz, kaynak, çeşme, kuyu.
‘aceb	Ar.	zarf	Şüphe, tereddüt, hayret ifade eden soru zarfı, acaba.
‘asker	Ar.	isim	Ordunun her kademesindeki kişilere verilen isim; ordu; ordunun er sınıfı ve bu sınıftan olan kimse.
‘ayş	Ar.	isim	Yaşama, hayatın zevkini çıkarma, yaşayış.
bahâr	Far.	isim	Kış ile yaz arasında 21 Mart’tan 22 Haziran’a kadar süren mevsim, ilkbahar.
bezm	Far.	isim	İçkili eğlenceli sohbet meclisi, topluluk.
bî-encâm	Far.	isim	Sonsuz.
câm	Far.	isim	Bardak, cam veya topraktan yapılmış içki kadehi.
cihân	Far.	isim	Yaratılmış şeylerin bütünü, kainat, dünya, yeryüzü, bütün insanlar.
cür’a	Ar.	isim	Yudum, içki kabının dibinde kalan son damla.
dem	Far.	isim	Nefes, soluk, zaman, içki.
dem-be-dem	Far.	zarf	Daima
dil	Far.	isim	Gönül
düş-	T.	fiil	Bulduğu yerden ayrılıp yukarıdan aşağıya doğru inmek, sukut etmek.
ehl	Ar.	isim	Sahip, malik; bir işin ustası, o işte becerikli maharetli, muktedir, yeterli kimse.

⁹ Hatta XIX. asırda bile, biçimde büyük ve köklü bir değişim görülmemektedir. Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa gibi Tanzimat’ın ilk nesli edebiyatçılarda değişiklik biçimden ziyade muhtevada yoğunlaşmaktadır. En çok tercih edilen nazım biçimi de gazeldir (Andı, 1997, ss. 370-371). Buna karşın Kayahan Özgül (2006), XIX. asırda ve öncesinde biçimde ciddi değişiklikler olduğunu ifade etmektedir. XVIII ve XIX. asırlarda büyük değişiklikler olduğu konusu tartışmaya açıktır. Genel kabul gören görüş XIX. yüzyılda özellikle R. Ekrem ve A. Hâmid şiirlerindeki Batılı formlarla birlikte ciddi değişimler olduğu yolundadır. XIX. yüzyıl öncesi Türk şairlerinin Batı edebiyatıyla teması yok denecek kadar az olduğu için biçimde hatırı sayılır bir değişimden bahsetmek zor görünüyor. Şinasi, Namık Kemal gibi yenilik şairlerinin manzumelerinde bile asıl değişimin biçimden ziyade içerikte olduğu görülür.

¹⁰ Burada yer alan kelimeler Devellioğlu (1996) ve Ayverdi (2006) sözlüklerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

el	Tür.	isim	Kolun, bilek mafsalından itibaren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye yarayan kısmı.
encümen-sâz	Far.	sıfat	Meclisi toplayan
eşyâ	Ar.	isim	Yiyecek ve içecek dışında insan için gerekli olan her türlü şey, nesnelere.
eyyâm	Ar.	isim	Günler
ezhâr	Ar.	isim	Çiçekler
feyz	Ar.	isim	Bolluk, verimlilik, ilim irfan, nimet, bağış, ihsan, kerem.
germ	Far.	sıfat	Sıcak, çabuk ve süratli.
git-	T.	fiil	(Bir şey veya kimse) Konuşana göre yakın bir yerden daha uzak bir yere doğru hareket etmek, bir mesafe kat edip yakın bir yerden daha uzak bir yere varmak.
gülşen-ârâ	Far.	sıfat	Gül bahçesini süsleyen.
hâk	Far.	isim	Toprak
hamel	Ar.	isim	Koç burcu.
harâb	Ar.	sıfat	Yıkık, viran, yıkılmaya yüz tutmuş.
havâ	Ar.	isim	Dünyayı belli bir yüksekliğe kadar kaplayan, bütün canlıların nefes yoluyla alıp verdikleri, çok miktarda oksijen, azot ve az miktarda asit, su buharı ve başka gazlardan meydana gelmiş, renksiz, kokusuz, hafif gaz.
hem-'inân	Far.	sıfat	Arkadaş
hep	Far.	zarf	Hiçbiri veya hiç kimse dışarıda kalmamak üzere, bütün.
her	Far.	sıfat	Tekil kelimelerin önüne getirilir ve o kelime için verilen hükmün aynı cinsten olan şeylerin hepsi için teker teker geçerli olduğunu gösterir; -nın hepsi, bütün, cümle.
ile	T.	edat	İsimlerin sonuna gelerek beraberlik, refâkat, vasıta, araç, hal, tarz, ilişki vb. anlamlarda zarflar yapar.
'ineb	Ar.	isim	Üzüm
ir-	T.	fiil	Ulaşmak
it-	T.	fiil	Yardımcı fiil
köhne	Far.	sıfat	Eskimiş, yıpranmış.
mahabbet	Ar.	isim	Sevda, aşk, sevgi, dostluk, bağlılık, sohbet, yarenlik.
mest	Far.	isim	Aşk, sevgi, zevk vb. bir duygudan dolayı aklı başından geçmiş, sarhoş olmuş kimse.
mestân	Far.	isim	Kendinden geçenler, sarhoşlar
mihr	Far.	isim	Güneş, sevgi, dostluk.

mihr-veş	Far.	Edat grubu	Güneş gibi, sevgili gibi
n'ola	T.	fiil	Ne ola,
Nâmî	Ar.	sıfat	Büyüyen, yetişen (özel isim)
nedîm	Ar.	isim	Sohbet arkadaşı, meclislerde birlikte bulunan, sohbet edilen kimse; büyük bir zâtı hoş sözler, fıkralar ve hikâyelerle eğlendiren kimse, musahip.
nerm	Far.	sıfat	yumuşak
neşîm	Ar.	isim	Hafif hafif esen, hoş ve latif rüzgâr.
neşve-dâr	Far.	sıfat	Neşeli.
nev-rûz	Far.	isim	Eski takvimlere göre güneşin Koç burcuna girdiği, gece ile gündüzün eşit olduğu, yılın ve ilkbaharın başlangıcı sayılan 21 Mart günü; yeni gün.
nûş-â-nûş	Far.	sıfat	Sürekli içilen, içtikçe içilen.
ol-	T.	fiil	Yardımcı fiil
ref'	Ar.	isim	Yukarı kaldırma
rûz	Far.	isim	gün
safâ	Ar.	isim	Gönül şenliği.
sâgar	Far.	isim	İçki kadehi.
şâh	Far.	isim	Padişah, sultan
sâkî	Ar.	isim	İçki meclislerinde içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse.
şeb	Far.	isim	Gece
sebeb	Ar.	isim	Neden
sermâ	Far.	isim	Kış görmüş, çok üşümüş, soğuktan donmuş.
şevk	Ar.	isim	Şiddetli arzu, istek, aşırı heves.
şiddet	Ar.	isim	Bir güç veya hareketin derecesi
sun-	T.	fiil	İkram etmek, sunmak.
taleb	Ar.	isim	İsteme, dileme
talep kıl-	Ar.-T.	fiil	İstemek, dilemek
tarâb	Ar.	isim	Sevinmekten gelen coşkunluk, sevinç ve şenlik.
taraf	Ar.	isim	Ön, arka, sağ, sol, üst ve alt yanlarından her biri, cihet, yön.
ta'ab	Ar.	isim	Yorgunluk, sıkıntı, zahmet, eziyet, meşakkat.
vakt	Ar.	isim	Belirlenmiş zaman, belirli zaman.
yine	T.	zarf	Tekrar, bir daha
zevk	Ar.	isim	Hoşa giden bir şeyden duyulan beğenme duygusu
zuhûr	Ar.	isim	Meydana çıkma, görünme

Vâdi-i Tâze

Kelimeler	Köken	Kelime Türü	Anlam
'aceb	Ar.	İsim	Şüphe, tereddüt, hayret ifade eden soru zarfı, acaba.
âgûş	Far.	İsim	Kucak, himaye
bâğ	Far.	isim	Bahçe
çâk it-	T.	fiil	Yırtmak
câm	Far.	İsim	Bardak, cam veya topraktan yapılmış içki kadehi.
cebhe	Ar.	İsim	Taraf, yön, cihet
cefâ	Far.	İsim	Eziyet, sıkıntı, eza, cevr.
cem'iyet	Ar.	İsim	Topluluk, kalabalık.
dâğ	Far.	isim	Kızgın demirle vücuda vurulan damga, işaret
derd	Far.	İsim	Keder, tasa
derhem	Far.	Sıfat	Karışık, karmaşık, dağınık.
dest	Far.	İsim	el
dil	Far.	İsim	gönül
düş-	T.	Fiil	Bulduğu yerden ayrılıp yukardan aşağıya doğru inmek,sukut etmek.
ebrû	Far.	İsim	kaş
erbâb	Ar.	İsim	Sahipler; bir işten anlayan, o işte becerikli, usta, mahir olan kimse.
feyz	Ar.	İsim	Bolluk, verimlilik, ilim irfan, nimet, bağış, ihsan, kerem.
feyz-bahşâ	Far.	Sıfat	Feyz veren, bolluk verici
gam	Far.	İsim	Keder, tasa, sıkıntı
gamze	Far.	İsim	Göz kırpma, gözle işaret etme; göz süzerek göz ucu ile bakma, göz kuyruğunda görülen gönül çekici hareket.
gazab	Ar.	İsim	Aşırı hiddet, intikam alma duygusu ile karışık öfke, kızgınlık.
gibi	T.	Edat	Benzetme edatı
girîbân	Far.	İsim	Elbise yakası
giriş-bend	Far.	İsim	Düğüm bağlayan, düğümleyen
gonçe-veş	Far.	Edat grubu	Gonca gibi
gül	Far.	İsim	Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği.
gülşen	Far.	İsim	Gül bahçesi
hande-zâd	Far.	İsim	Gülümsemeden meydana gelen şey, gülümseten, sevinçle güldüren.
hep	Far.	Zarf	Hiçbiri veya hiç kimse dışarıda kalmamak üzere, bütün.
hurşîd	Far.	İsim	Güneş

i-	T.	Fiil	İmek yardımcı fiili
ile	T.	Edat	İsimlerin sonuna gelerek beraberlik, refâkat, vasıta, araç, hal, tarz, ilişki vb. anlamlarda zarflar yapar.
ir-	T.	Fiil	Ulaşmak, yetişmek
it-	T.	Fiil	Etmek yardımcı fiili
küşâde	Far.	Sıfat	Açılmış, açık, ferah
lâle-zâr	Far.	İsim	Lale bahçesi
leb	Far.	İsim	Dudak.
mahabbet	Ar.	İsim	Sevda, aşk, sevgi, dostluk, bağlılık, sohbet, yarenlik.
mest	Far.	İsim	Aşk, sevgi, zevk vb. bir duygudan dolayı aklı başından geçmiş, sarhoş olmuş kimse.
n'ola	T.	Fiil	Ne olsun
Nâmî	Ar.	İsim	Özel isim
nesîm	Ar.	İsim	Hafif hafif esen, hoş ve latif rüzgâr.
nevrûz	Far.	İsim	Eski takvimlere göre güneşin Koç burcuna girdiği, gece ile gündüzün eşit olduğu, yılın ve ilkbaharın başlangıcı sayılan 21 Mart günü; yeni gün.
ol-	T.	İsim	Yardımcı fiil
özge	T.	Edat	Başka, gayrı; bir başkalığı olan, değişik, kendine has.
perîşânî	Far.	İsim	Perişanlık
rûy	Far.	İsim	yüz
rûz	Far.	İsim	Gün
şeb	Far.	İsim	Gece
sebeb	Ar.	İsim	Bir şeyin olmasına yol açan şey, durum veya kimse, neden, bâis, âmil.
şevk	Ar.	İsim	Şiddetli arzu, istek
seyr	Ar.	İsim	Yürüyüş, yürüme, gidiş; gezip dolaşma, gezme, gezinme, teferrüç, tenezzüh.
şikest	Far.	İsim	Kırma, kırılma; kırık, kırılmış.
şüküfte	Far.	Sıfat	Çiçek, açılmış.
sun-	T.	Fiil	İkram etmek, sunmak.
sümbül-zâr	Far.	İsim	Sümbül bahçesi
taleb	Ar.	İsim	İsteme, dileme
tarab	Ar.	İsim	Sevinmekten gelen coşkunluk
te'sîr	Ar.	İsim	Bir nesnenin, bir hâlin başka bir kimse veya nesne üzerinde kendini hissettiren güç, etki.
tiryâk	Ar.	İsim	Hayvani, nebati ve madeni maddelerin karışımından meydana gelen, sancıya, öksürüğe, yılan ve akrep sokmasına, bazı hastalıklara ve zehirlenmeye karşı kullanılan afyonlu macun, panzehir.

ülfet	Ar.	İsim	Alışma, kaynaşma, ünsiyet.
üns	Ar.	İsim	Alışkanlık, alışma, yatkınlık, ülfet, ünsiyet.
vefâ	Ar.	İsim	Sözünde durma, verilen sözü yerine getirme.
vir-	T.	Fiil	Vermek; iletmek, eriştirmek.
yine	T.	Zarf	Bir daha, tekrar, gene.
zehr-âb	Far.	sıfat	Zehirli su, acı su.
Zülf	Far.	İsim	Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi.

Tablo 3. Kelime Sayısına Göre

Vâdi-i Köhne	71
Vâdi-i Tâze	67

Kelime sayısı bakımından iki gazel arasında değerlendirme konusu olabilecek bir oran görülmektedir. Her iki gazelde geçen ortak kelime sayısı 22'dir. Yaklaşık %30 oranında ortak kullanım söz konusudur. Ancak, bu ortak kelimelere baktığımızda bunların “acep”, “hep”, “ile”, “nola” “yine” gibi edat ve bağlaçlar ile “ir-”, “it-”, “düş-”, “ol-” gibi yardımcı fiiller olduğu görülmektedir. Geriye kalan kelimeler ise “câm”, “dil”, “feyz”, “mahabbet”, “mest”, “nesîm”, “sebeb”, “rûz”, “şeb”, “şevk”, “talep” ve “tarab” gibi klasik şiirde yaygın kullanılan kelimelerdir. Bununla beraber şiirdeki anlamları arasında da farklar bulunmaktadır. Dolayısıyla iki gazel arasında kelime sayısı bakımından çok anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Tablo 4. Kökenine Göre

	Ar.	Far.	T.
Vâdi-i Köhne	29 (%42)	31 (%44)	10 (%14)
Vâdi-i Tâze	18 (%27)	36 (%54)	13 (%19)

Yukarıdaki tabloya baktığımızda en görülür fark Arapça kelimelerin sayısındadır. İlkinde neredeyse Farsça ile aynı olan oran (%42-%44), ikincisinde Farsça kelimelerin oranının yarısına (%27-%54) düşmektedir.

Bir de ortak kelimeleri çıkardıktan sonraki duruma göz atalım.

Tablo 5. Kökenine Göre (Ortak Sözcükler Çıkarıldıktan Sonra)

	Ar.	Far.	T.
Vâdi-i Köhne	22 (%46)	24 (%50)	2 (%4)
Vâdi-i Tâze	10 (%23)	30 (%68)	4 (%9)

Ortak sözcükler çıkarıldıktan sonra tablo daha da belirginleşmektedir. Yeni tarzda yazılan gazelde Farsça kelime oranı %68 ile hayli yüksektir. Tablo 4 ve 5'ten çıkardığımız sonuç Gazel-i Tâze'de Gazel-i Köhne'ye göre Farsça kelimelerin daha çok tercih edildiğidir.

Tablo 6. Kelime Türlerine Göre

	İsim	Fiil	Sıfat	Edat	Zarf	Toplam
Vâdi-i Köhne	46	8	11	2	4	71
Vâdi-i Tâze	48	8	5	4	2	67

Yukarıdaki tabloya baktığımızda fark edilecek oran sıfatlarda görülmektedir. Köhne Gazel’de, Taze Gazel’in iki katı sıfat kullanılmıştır. İki gazel arasındaki farklardan birinin sıfat kullanımının azalması olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 7. Sözcük Türlerine Göre Arapça Kelimeler

Gazeller	Kelime Türlerine Göre				
	İsim	Fiil	Sıfat	Edat	Zarf
Vâdi-i Köhne	26 (%90)	0	3 (%10)	0	0
Vâdi-i Tâze	17 (%94)	0	1 (%6)	0	0

Yukarıdaki tabloya baktığımızda türlerine göre Arapça kelimelerin sayısında azalma görülürken kullanım oranlarında anlamlı bir fark görülmemektedir.

Tablo 8. Sözcük Türlerine Göre Farsça Kelimeler

Gazeller	Kelime Türlerine Göre				
	İsim	Fiil	Sıfat	Edat	Zarf
Vâdi-i Köhne	20 (%65)	0	9 (%29)	0	2 (%6)
Vâdi-i Tâze	30 (%83)	0	5 (%14)	0	1 (%3)

Her iki gazelde de Farsça fiil ve edat bulunmayışı dikkat çekicidir. İkinci dikkat çeken husus ilk gazelde Farsça sıfat kullanma oranının ikinci gazelde yarı yarıya azalmasıdır. Tablo 7 ile birlikte düşündüğümüzde; yeni tarzın özelliklerinden birinin eskiye göre daha az sıfat kullanılmış olmasıdır, diyebiliriz.

Tablo 9. Kelime Türlerine Göre Türkçe Kelimeler

Gazeller	Kelime Türlerine Göre				
	İsim	Fiil	Sıfat	Edat	Zarf
Vâdi-i Köhne	1 (%10)	7 (%70)	0 (%0)	1 (%10)	1 (%10)
Vâdi-i Tâze	0 (%0)	9 (%69)	0 (%0)	3 (%23)	1 (%8)

Her iki gazelde de neredeyse Türkçe isim bulunmayışı dikkat çekicidir. Bunun dışında yukarıdaki tablodan iki gazel arasında herhangi bir farka işaret eden bir sonuç çıkarılamamaktadır.

Terkipler

İki gazeli karşılaştıracığımız bir diğer alan tamlamalardır. Her iki gazeli de isim (izafet) ve sıfat (vasıf) tamlamaları bakımından inceleyelim.

Tablo 10. Vâdi-i Köhne'de Yer Alan Terkipler

eyyâm-ı safâ	Ar.-Ar.	isim+isim	Safa günleri
vakt-i tarab	Ar.-Ar.	isim+isim	Coşkunluk zamanları
mest-i harâb	Far.-Ar.	isim+isim	Ayakta durulamayacak kadar sarhoşluk
sâgar-ı mihr	Far.-Ar.	isim+isim	Güneş kadehi
sâkî-i hamel	Far.-Ar.	isim+isim	Hamel sakisi
asker-i ezhâr	Ar.-Ar.	isim+isim	Çiçek askerleri
şâh-ı bahâr	Far.-Ar.	isim+isim	Bahar şahı
nedîm-i rûz u şeb	Far.-Far.	isim+isim	Gündüz ve gece arkadaşı
ehl-i dil	Ar.-Far.	isim+isim	Gönül ehli
köhne-'ayş-ı gülşen-ârâ	Far.-Far.	sıfat	Gül bahçesini süsleyen eski eğlence
şiddet-i sermâ	Ar.-Far.	isim+isim	Soğuğun şiddeti
dem-i feyz-i nesîm	Far.-Ar.-Far.	isim+isim	Rüzgârın bereketli esintisi
bezm-i nûş-â-nûş-ı mestân-ı mahabbet	Far.-Far.-Far.-Ar.	isim+isim	Muhabbet sarhoşlarının sürekli içki içtiği meclis
cür'a-i âb-ı 'ineb	Far.-Far.-Ar.	isim+isim	Üzüm suyunun son damlası
câm-ı şevk	Far.-Ar.	isim+isim	Şevk kadehi
zevk-i bî-encâm	Ar.-Far.	isim+isim	Sonsuz zevk

Tablo 11. Vâdi-i Tâze'de Yer Alan Terkipler

âgûş-ı leb	Far.-Far.	isim+isim	Dudak kucağı
bâğ-ı ülfet	Far.-Ar.	isim+isim	Alışkanlık bahçesi
câm-ı şevk	Far.-Ar.	isim+isim	Şevk kadehi
câm-ı zehr-âb-ı cefâ	Far.-Ar.-Far.-Ar.	isim+isim	Cefanın zehirli kadehi
cebhe-i erbâb-ı gam	Ar.-Ar.	isim+isim	Gam sahiplerinin alını
dâğ-ı derd-i dil	Far.-Ar.-Far.	isim+isim	Gönül derdinin yarası
dest-i leb	Fars.-Fars	isim+isim	Dudak eli
feyz-i nesîm-i üns	Ar.-Far.-Ar.	isim+isim	Alışkanlık rüzgârının bereketi
gırbân-ı gam	Far.-Far.	isim+isim	Gam yakası
giriş-bend-i gazab	Far.-Ar.	isim+isim	Gazap düğümcüsü
gülşen-i rûy	Far.-Far.	isim+isim	Yüzün gülşeni,
hurşîd-i mahabbet	Far.-Ar.	isim+isim	Muhabbet güneşi,
lâle-zâr-ı dil	Far.-Far.	isim+isim	Gönül lale bahçesi
mest-i tarab	Far.-Far.	isim+isim	Coşkunluk sarhoşu
te'sîr-i taleb	Ar.-Ar.	isim+isim	Talep etkisi
tiryâk-i vefâ	Far.-Ar.	isim+isim	Vefanın panzehiri
zülf-i sünbül	Far.-Far.	isim+isim	Sünbül saç

Tamlamaları isim ve sıfat olması bakımından incelediğimizde gazeller arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Tablo 12. Çeşidine ve Kökenine Göre Terkipler

Gazeller	Çeşidine Göre		Kökenine Göre				Toplam
	İsim	Sıfat	Ar.-Ar	Far.-Far.	Ar.-Far.	Far.-Ar.	
Vâdi-i Köhne	15	1	3	2	3	8	16
Vâdi-i Tâze	17	0	2	7	1	7	17

Her iki gazeldeki terkip sayısı arasında ciddi bir fark bulunmamaktadır. Sıfatların az kullanımı burada da görülmektedir. İlk gazelde 1 sıfat tamlaması varken ikinci gazelde hiç bulunmamaktadır.

Kökenlere baktığımızda iki konu dikkat çekmektedir. Birincisi her iki gazeldeki tamlamalarda Türkçe kelime bulunmamasıdır. İkinci konu ise tamlayan ve tamlananın Farsça olduğu tamlamaların sayısındaki ciddi artıştır. Bu bize yeni ile eski arasındaki farklardan birinin de tamlamalarda Farsça kelimelerin daha çok kullanılmasıdır.

Tablo 13. Terkipte Olan Kelime Sayısına Göre

	2 kelime	3 kelime	4 kelime
Vâdi-i Köhne	12	3	1
Vâdi-i Tâze	12	5	0

Terkibi oluşturan kelimelerin sayısına baktığımızda ise dikkatimizi Gazel-i Tâze’de dört kelimedenden oluşan bir terkipten bulunmayışıdır. Bunun yanı sıra üç kelimedenden oluşan terkip sayısı da Gazel-i Köhne’den daha fazladır. İki kelimedenden oluşan terkiplerin sayısında ise bir fark bulunmaktadır. Bu sonuçlara göre Gazel-i Tâze’nin farklı olduğu yönlerden birinin zincirleme tamlama olduğunu söyleyebiliriz.

Terkiplerdeki benzetme durumlarında da bir farklılık görülmektedir. Köhne gazelde ‘şâh-ı bahar’ tamlamasında bahar da şâh da somuttur. ‘Cür’a-ı âb-ı ineb’ tamlamasında üzüm, su ve damla somut varlıklardır. Bir diğerinde çiçekler askerlere (asker-i ezhâr) benzetilmiştir. Dolayısıyla daha anlaşılabilir benzetmelerdir. Oysa Gazel-i Tâze’deki benzetmelere baktığımızda, daha farklı bir durumla karşılaşırız. Soyut kavramlar somut nesnelere benzetilmiştir. Vefa duygusu bir tiryake (tiryâk-i vefâ), şevk kadehe (câm-ı şevk), ünsiyet rüzgâra (nesîm-i üns), tanışıklık bahçeye (bağ-ı ülfet), muhabbet güneşe (hurşid-i mihabbet), gam gömleğe (giribân-ı gam) benzetilmektedir. Kanaatimizce iki gazel arasındaki önemli farklardan biri de budur.

Muhteva Bakımından Karşılaştırılması

İlk olarak Vâdi-i Köhne'yi nesre çevirelim.

Vâdi-i Köhne	Eski Tarz
İrdi eyyâm-ı safâ vakt-i tarab nevrûzdur Olsa dil mest-i harâb olmaz 'aceb nev- rûzdur	Safa günleri, sevinme vakti geldi; nevrüz günüdür. Gönül ayakta duramayacak kadar sarhoş olsa şaşılmaz, çünkü nevrüz günüdür.
Sâgar-ı mihrî cihâna sundı sâkî-i hamel Neşve-dâr itdi yine eşyâyı hep nev- rûzdur	Hamel (Koç) burcu sakisi güneş kadehini dünyaya sundu ve her şeyi neşelendirdi, çünkü nevrüz günüdür.
'Asker-i ezhâr ile şâh-ı bahâr idüp zuhûr Hem-'inân oldı nedîm-i rûz u şeb nev- rûzdur	Bahar şahı çiçek askerleriyle ortaya çıkıp gece ve gündüz nedimleriyle birlikte oldu, (gece gündüz eşit oldu?) çünkü nevrüz günüdür.
Her taraftan encümen-sâz olsa ehl-i dil n'ola Köhne-'ayş-ı gülşen-ârâyâ sebep nev- rûzdur	Gönül ehli her tarafta meclisler kursa ne olur ki! Köhne gül bahçesini süsleyen eğlencenin sebebi nevrüzdur.
Şiddet-i sermâyı ref' itdi dem-i feyz-i nesîm Germ ü nerm oldı havâ gitdi te'ab nev- rûzdur	Baharın bolluk bereket veren ılık rüzgârlarının nefesi kışın soğukluğunu götürdü. Hava yumuşayıp ısındı, bütün sıkıntılar, zahmetler gitti, çünkü nevrüz günüdür.
Bezm-i nûş-â-nûş-ı mestân-ı mahabbetde yine Düşdi hâke cür'a-i âb-ı 'ineb nev- rûzdur	Muhabbet sorhoşlarının devamlı içtikleri eğlence meclislerinde üzüm suyunun son damlası toprağa düştü, çünkü nevrüz günüdür.
Mihr-veş elden düşürme câm-ı şevki dem-be-dem Zevk-i bî-encâmı Nâmî kıl taleb nev- rûzdur	Güneş gibi elinden şevk kadehini hiç bir zaman elinden düşürme. Ey Nami! Bitmeyen, tükenmeyen zevki iste, çünkü nevrüz günüdür.

Şair bu gazelde nevrüz gelince tabiatta görülen değişiklikleri ve insanların neler yaptıklarını aktarmaktadır. Güneş, Hamel burcuna girdiğinde nevrüz başlar. Kâinat yeniden dirilir, gece ile gündüz birbirine eşit olur. Ağaçlar yeşillenir, bahçeler çiçeklerle dolar. Kışın soğuk rüzgârları yerini baharın ılık ılık esen meltemlerine bırakır. Kışın soğukunda çekilen sıkıntılar gider, havaların ısınmasıyla insanlar rahatlar. Bir kış boyunca kapalı yerlerde kalan insanlar kendilerini dışarı atarlar. Gönül ehli, zevk ve safa düşkünleri kırlarda meclisler kurarlar, içerler, eğlenirler.

Görüldüğü gibi Nâmî, klasik üslupta yazdığı ve 'köhne' olarak nitelediği şiirde kâinatı şiirine yansıtmış, var olanları şiirsel bir üslupla ifade etmiştir. Burada şair olarak başarısı var olan ve doğada görülen değişiklikleri güzel bir şekilde şiirde yansıtarak şiiri okuyanlara bu değişiklikleri göstermesidir.

İkinci olarak Vâdi-i Tâze'yi nesre çevirelim.

Vâdi-i Tâze	Yeni Tarz
Hande-zâr olsa n'ola âgûş-ı leb nev-rûzdur Düşdi ebrûdan girih-bend-i gazab nev- rûzdur	Dudak kucağı sevinçle gülümsese buna şaşılır mı, kaşlardan gazap düğümcüsü düştü, çünkü nevrüz vaktidir.
Câm-ı zehr-âb-ı cefâya gamzeler virdi şikest Sundı tiryâk-i vefâ hep dest-i leb nev- rûzdur	[Sevgilinin] bakışları cefanın zehir dolu kadehini kırdı. Vefa panzehirini [şerbetini] hep dudak eliyle sundu, çünkü nevrüz vaktidir.
Bâg-ı ülfetden yine feyz-i nesîm-i üns irüp Lâle-zâr-ı dil şükûfte oldu hep nev- rûzdur	Ülfet bağından yine ünsiyet rüzgârının feyzi erişti, gönül lale bahçesindeki çiçekleri açtırdı, çünkü nevrüz vaktidir.
Zülf-i sünbül-zârı seyr itmek perîşânî virür Gülşen-i rûy özge cem'iyet sebeb nev-rûzdur	Sümbül bahçesi [gibi olan] saçlarını seyretmek perişanlık verir. Yüzün gül bahçesi ise özel bir meclis kurmanın nedenidir, çünkü nevrüz vaktidir.
Gonçe-veş derhem idi hep cebhe-i erbâb-ı gam Gül gibi oldu küşâde rûz [u] şeb nev- rûzdur	Gam erbabının (dertlilerin) alınları gonca gibi hep kırıştı, gece gündüz gül gibi açıldı, çünkü nevrüz vaktidir.
Olsa hurşîd-i mahabbet dâg-ı derd-i dil n'ola Feyz-bahşây oldu te'sîr-i taleb nev- rûzdur	Gönül derdinin yarası aşk güneşi olsa ne olur? isteklerin etkisi feyzler bahşedici oldu, çünkü nevrüz vaktidir.
Nâmî çâk itse girîbân-ı gamı olmaz 'aceb Oldı câm-ı şevk ile mest-i tarab nev- rûzdur	Nami gam gömleğini yırtsa [buna] şaşılmaz. Çünkü şevk kadehi ile mutluluk sarhoşu oldu, çünkü nevrüz vaktidir.

Sonuç

Bu gazeli okuduktan sonra, Nâmî'nin yeni ve eskiden ne kastettiğini daha iyi anlıyoruz. Şair, nevrüzün gelmesiyle, sevgilinin dudaklarının koynunda gülücük çiçekleri açtırıyor, çatılmış kaşlarını artık sevince döndürüyor. Sevgiliye bakışlarıyla cefanın zehir dolu kadehlerini kırdırıyor, dudakları ise avuç avuç şerbetler sunuyor. Bu sefer çiçekler tabiatta, kırlarda değil, âşığın lale bahçesine dönen gönlünde açıyor. Dostluklar, tanışlıklar gönüllerdeki çiçekleri açtırıyor. Gam çekenler gonca iken nevrüzle birlikte açılıp gül oluyorlar, sıkıntılarında kurtuluyorlar. Muhabbet güneşi gönül yaralarını iyileştiriyor. İlk gazele göre hayal dünyasına hitap etmekte, şirde ifadeye bir derinlik katmaktadır. Benzetmelere ve anlama baktığımızda da, şairin kendisinden öncekilerden farklı şeyler söyleme gayreti içinde olduğunu görüyoruz. Bu da ikinci şiiri, ilkinde göre daha çok kişiselleştirmekte, şairin bakışlarını ve dikkatlerini çevreden ve

toplumdan kendine, şahsi hayat tecrübesine ve hayallerine çevirmesine neden olmaktadır.

Bir beyitte gönül, lale bahçesine benzetilirken bir diğer beyitte sümbül bahçesi saçta benzetilmektedir. Klasik şiirde dudak renginden, kokusundan, biçiminden ve işlevinden dolayı birçok nesneye benzetilirken, yeni şiirde bu sefer el ve kucak dudağa benzetilmektedir. Okur olarak benzetmelerdeki benzetme yönünü anlamak bazen uzun bir süreyle alabilmektedir.

Benzetmelerde görülen bir diğer özellik klasik üslupta yazılan şiirlerde gördüğümüz bir şeye benzetilen nesnelerin bu defa benzetilen olarak kullanılmalarıdır. Klasik üslupta dudak genellikle kana, şaraba, kırmızıya, hokkaya vs. benzetilirken Gazel-i Tâze'de bu defa dudak benzetilen olmuş, avuç kendisine benzetilmiş ve alışılmamış bir benzetme yapılmıştır. Sanırım bu da bir diğer farklılıktır.

Şair, ilk gazelde nevrüz vaktinde kâinatta olan biteni şairce tasvir ederken ikincisinde kendi bakış açısından geçirdikten sonra yorumlayarak ifade ediyor. İlk gazelde gece gündüzün eşit olduğuna bir gönderme varken ikinci gazeldeki gece-gündüzde böyle bir bilgiye gönderme yapılmamakta, nevrüzün gelmesiyle birlikte dertlilerin yüzlerinin güldüğü söylenmektedir. Birincisinde bir zanaatkâr-şair ile karşı karşıya iken ikincisinde bir sanatkâr-şair görüyoruz. Kanaatimizce 'Köhne' ile 'Taze' arasındaki en temel fark budur.

Nami'nin Vâdi-i Tâze tarzında yazdığı gazeli ilkinde göre bireysel duyguları daha çok ön plana çıkararak kendi düşüncelerini ve duygularını şiire katıyor. Bu hâliyle ilki klasik ise ikincisi romantik sayılabilir. Nevruzun şairde uyandırdığı hisleri, şairin his ve hayal dünyası süzgecinden geçirerek sunduğunu görüyoruz. Taze şiirde artık şair duygu ve hisleriyle, kâinatı alımlamasıyla öncekinden farklılaşmaktadır. Bu hâliyle de klasikten romantizme¹¹ geçiş olarak da alabiliriz.

İki gazel arasında yaptığımız karşılaştırmayı tablo hâlinde özetleyelim.

	Gazel-i Köhne	Gazel-i Taze
Sıfat kullanımı	Çok	Az
Arapça kelimeler	Çok	Az
Farsça kelimeler	Az	Çok
Farsça Tamlama	Az	Çok
Zincirleme tamlama	Az	Çok
Soyut kavramları somut kavramlara benzetme	Az	Çok
Şair	Dış dünyaya dönük	İç dünyasına dönük

¹¹ Burada romantizmden kastımız, Batı edebiyatında Fransız Devrimi gibi siyasi ve sosyal olayların etkisiyle doğup dilde sadeliği isteyen ve millî temaları ele alan ve Türk edebiyatında ancak Tanzimat Dönemi görülen romantizm değildir.

Şiirde kullanılan kelimelerde yoğunluğun Arapçadan Farsçaya geçmesi, kelimelere ve tamlamalara ince ve yeni anlamlar kazandırması, muğlak ve hemen akla gelmeyen benzetmeler yapılması, soyut ve somut kavramların birbirine benzetilmesi eski ile yeni arasındaki farklardır. İkinci gazel, şiirde kötümser ve melankolik bir havanın olmaması dışında Sebk-i Hindî akımının tüm özelliklerini göstermektedir. Bütün bu açıklamalardan sonra Nâmî'nin 'köhne' ile klasik üslubu, 'taze' ile de Sebk-i Hindî üslubunu kastettiğini söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Andı, F. (1997). *Servet-i Fünun'a Kadar Yeni Türk Şiirinde Şekil Değişmeleri*. İstanbul: Kitabevi.
- Andrews, W. ve Kalpaklı, M. (1996). Across Chasms of Change: The Kaside in Late Ottoman and Republican Times. *Qaside Poetry in Islamic Asia and Africa Classical Traditions and Modern Meanings* in (pp. 301-325), (S. Sperl and C. Shackle,Ed.). Leiden: E. J. Brill.
- Avşar, Z. (2009, Summer). Gölge Avıyla Boşalan Bir Sadak: Mahallileşme. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(5), 19-33.
- Aydemir, Y. (2002). Türk Edebiyatında Kaside. *Bilig*, 22, 133-168.
- Ayverdi, İ. (2006). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük= Kubbealtı Lugatı 1-3*. redaksiyon A. Topaloğlu (Redaksiyon), K. C. Bayar (Yay.haz.). İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Babacan, İ. (2008). *Klasik Türk Şiirinde Sebk-i Hindî (Hint Üslubu)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Bilkan, A. F. (2006). Şiir. *Türk Edebiyatı Tarihi II* içinde (ss. 252-290), (T. S. Halman vd., Ed.). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Demirel, Ş. (2009). XVII. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Anlam Boyutunda Meydana Gelen Üslup Hareketleri: Klasik Üslup-Sebk-i Hindî -Hikemî Tarz- Mahallileşme. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(2), 279-305.
- Devellioğlu, F. (1996). *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lugat: Eski ve Yeni Harflerle*. Ankara : Aydın Kitabevi.
- İpekten, H. vd. (2002). *Şair Tezkireleri*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Karacan, T. (1991). *Bosnalı Sabit Divânı*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- Mazıoğlu, H. (1957). *Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilik*. Ankara: Türkiye İş Bankası.
- Mengi, M. (1991). *Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Mum, C. (2006). Sebk-i Hindî'de Beyit yapısı, Paradoksal İmajlar ve Çoklu Duyulama. *Sözde ve Anlamda Farklılaşma, Sebk-i Hindî, 29 Nisan 2005 Bildiriler* içinde (ss. 109-141), H. Aynur, M. Çakır ve H. Koncu (Haz.). İstanbul: Turkuaz Yay.
- Nâbî. (2003). *Hayriyye*. İ. Pala (Haz.). İstanbul: Kapı Yayınları.

- Ocak, T. (2002). XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Divan Edebiyatı ve Sebki Hindî. *Türkler* (H. Celal Güzel vd. Ed.) içinde (C.11, ss. 733-741). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Özgül, M. K. (2006). *Divan Yolu'ndan Pera'ya Selamle*. Ankara: Hece Yayınları.
- Pala, İ. (1996). *Divan Edebiyatı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Saraç, Y. (2006). *Osmanlı'nın Şiiri*. İstanbul: 3F Yayınevi.
- TET (2006). *Türk Edebiyatı Tarihi 1-4*. (T. S. Halman ve diğerleri, Ed.). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Yenikale, A. (2002). *Ahmet Nami Divanı ve İncelemesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Yorulmaz, H. (1996). *Divan Edebiyatında Nâbî Ekolü, Eski Şiirde Hikemiyat*. İstanbul: Kitabevi Yay.

